

ΠΑΝΔΩΡΑ.

15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ, 1863.

ΤΟΜΟΣ ΙΑ΄.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 324.

ΤΟ ΜΕΡΟΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

ἐν τῇ ἀνατροφῇ,

ΥΠΟ Κ. ΛΕΥΚΑΔΙΤΟΥ.

(Τέλος. Ἴδε φυλλάδ. 322, 323.)

—οοο—

ς β΄.

Τὸ μέρος τῶν γονέων εἰς τὴν θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν.

Ψαύοντες τὴν θρησκευτικὴν ἀνατροφὴν ἀχώριστον τῆς ἠθικῆς οὐσαν, περιοριζόμεθα νὰ δώσωμεν μόνον νύξιν τινὰ περὶ τοῦ τρόπου δι' οὗ αἱ τρυφεραὶ τῶν νέων ψυχαὶ, προγυμναζόμεναι εἰς τὸ μέγα τοῦτο καθήκον, ἀναδειχθήσονται ἀληθεῖς λάτρες τοῦ χριστιανισμοῦ, περὶ οὗ, ἀναβαίνοντες ἀπὸ τοῦ ἀποτελέσματος εἰς τὴν αἰτίαν, δυνάμεθα πλέον ἀναντιρρήτως νὰ εἰπώμεν, ὅτι εἶναι ἐπωφελὴς καὶ σωτήριος, οὐχὶ διότι πηγάζει παρὰ Θεοῦ, ἀλλ' ὅτι πηγάζει παρὰ Θεοῦ, διότι ἀπεδείχθη ἐπωφελὴς καὶ σωτήριος εἰς τὸν κόσμον.

Ἐν τῇ κατ' οἶκον ἀνατροφῇ, ἡ εὐσεβεστέρα οἰκογένεια δὲν δύναται νὰ δώσῃ εἰς τὰ τέκνα τῆς εἰ μὴ ἀτελεῖ θρησκευτικὴν ἀγωγὴν· διότι, καίτοι ὑπὸ τὴν σκέπην αὐτῆς ἐξασφαλίζονται ἀπὸ πάσης ἐτε-

ροδόξου διδασκαλίας, ἀνατρέφονται ὁμῶς ὑπὸ τὴν ἀποκλειστικὴν ἐπιβρόχην μιᾶς μόνης θρησκείας ἐν πλήρει τῶν ἄλλων ἀγνοίᾳ· ἐπομένως ἡ ἀνεξιθρησκεία θὰ ἦναι εἰς αὐτὰ ἀγνώστος. Δὲν ἐννοοῦμεν τὴν ἐξωτερικὴν ἐκείνην ἀνεξιθρησκείαν, ἀφ' ἧς οὐδεὶς δύναται σήμερον νὰ ἐξαιρεθῇ, σεβόμενος τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς συνειδήσεως τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ἐκείνην τὴν ἠθικὴν ἀνοχὴν, ἣτις, μὴ καταντῶσα εἰς ἀδιαφορίαν, εἶναι καρπὸς ψυχῆς καλῶς ἀνατετραμμένης, εὐγενὲς αἶσθημα μὴ διδασκόμενον ὑπ' οὐδεμιᾶς θεωρίας, στηριζόμενον δὲ ἐπὶ τοῦ ἀμοιβαίου σεβασμοῦ, ἐπὶ τῆς ἀγάπης, ἐφ' ὅλων τῶν γενναίων αἰσθημάτων ἐκπηγάζει ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ὡς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἀπὸ τῆς προσεγγίσεως θρησκευτῶν διαφορῶν!

Ἡ δὲ δημοσία ἀνατροφή, ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τῆς οἰκογενείας, δὲν δύναται μόνη νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ μέγα τοῦτο καθήκον ἄνευ κινδύνου. Αἱ ἀθῶναι τῶν νέων ψυχαὶ εἶναι ἐν γένει φύσει θρησκευτικαί. Ἀλλ' ὑπάρχουσι τινες καίτοι σπανιόταται ὀλίγον εὐδιάθετοι πρὸς τὴν θρησκείαν· καθ' ὅσον, φαίνεται, ἐλλείπει αὐτοῖς ἡ ἐσωτερικὴ ἐκείνη διάθεσις ἣν ἡ Ὀρθόδοξος πίστις ὀνομάζει χάριν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ἂς ἐπαγρυπνῇ τῇ ἠθικῇ των ἀνατροφῇ, ἂς τηρήσῃ τὴν ἀθωότητα τῆς καρδίας των, ἀλλ' ἂς μὴ ἐπιβάλλῃ αὐτοῖς ἀνωφελεῖ βίαν, ὀλεθρίαν εἰς τὸ ἀντιληπτικὸν καὶ εἰς τὸν χαρακτήρα. Ἡ θρησκευτικὴ πεποίθησις

εἶναι τι ἀνεξήγητον· εἶναι τι θεῖον· ἀναπτυσσομένη μὲν καὶ ἐνισχυομένη δι' ὀρθῆς καὶ πεφωτισμένης διδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ Χριστιανισμοῦ εἶναι ἀνεπίδεκτος εἶας. Οἱ γονεῖς τότε πρέπει εἰς τὴν ἀνοχὴν τοῦ γυμνασίου νὰ προσθέτωσι τὴν σωτήριον ἐπιρροήν των. Ἡ θρησκευτικὴ πεποιθήσις φθάνει οὕτως εἰς τὴν ἐντέλειάν της, διότι διὰ τῶν μητρικῶν ἐμπνεύσεων πίστις εἰλικρινῆς συνδέεται μὲ τὴν τῆς συνειδήσεως ἐλευθερίαν. Μὴ λησμονῶμεν ὁμῶς ὅτι πρὸς τὴν θρησκείαν μὴ ἐπιβληθεῖσαν αὐτοῖς δὲν λαμβάνουσιν ἀντιπάθειαν, καὶ δύναται νὰ ἀφοσιωθῶσιν εἰς αὐτὴν ἔκτινος συμπτώσεως, ἢ διὰ τῆς μεταβολῆς τῶν διαθέσεων τοῦ πνεύματός των, εἰς τὴν ἡλικίαν μάλιστα καθ' ἣν αἱ ἀποφάσεις τοῦ πνεύματος εἶναι διαρκέστεραι καὶ μᾶλλον πεφωτισμέναι.

Καλλιεργῶν τὴν τρυφεράν τοῦ παιδὸς ψυχὴν μὴ λησμονῆς τὴν ἀδυναμίαν τοῦ ἀντιληπτικοῦ του· ὅτι τινὲς δύσκολοι τῆς θρησκείας ὄψεις ἀπαιτοῦσιν ὠριμον νοῦν καὶ μᾶλλον ἐπιδεκτικὸν ὑψηλοτέρων θεωριῶν. Κατ' ἀρχὰς ὁδηγεῖ αὐτὸν διὰ τῶν γλυκυτέρων τῆς καρδίας αἰσθημάτων διὰ τῶν εὐαρεστοτέρων εἰκόνων, καὶ πρὸ πάντων διὰ τῶν εὐκάμπτων μητρικῶν περιπτώσεων. Ἔνωσε τὰς θρησκευτικὰς ἰδέας μὲ τὴν συμπάθειαν πρὸς τὴν πάσχουσαν ἀνθρωπότητα, μὲ τὸ σέβας πρὸς τὴν ἀδυναμίαν. Ὁ Χριστὸς ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁμιλεῖ πρὸς τοὺς παῖδας μὲ μεγάλην εὐγλωττίαν. Ἡ μήτηρ τοῦ Χριστοῦ κερδίζει εὐκόλως τὴν καρδίαν τοῦ παιδὸς πρὸ ὀλίγου ἐξεληθόντος ἀπὸ τὰς μητρικὰς ἀγκάλας. Ὁ παράδεισος εἶναι γλυκεῖα τροφή εἰς ταύτας τὰς χαριέσσας φαντασίας, ἀφ' ὧν οἱ περισπασμοὶ τῆς ζωῆς δὲν ἀφῆρσαν ἀκόμη τὴν ὄρεξιν τοῦ νὰ θέλωσιν ὑπ' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ νὰ ἐντροφῶσιν.

Εἰς τὴν πρώτην ταύτην ἡλικίαν ἡ εὐσέβεια τοῦ παιδὸς δὲν ἐλαττοῦται εἰ μὴ ὑπὸ δευτέρου λόγου αἰτίων, ἅτινα πρέπει νὰ προλαμβάνωμεν· οἷον, ὑπὸ τῆς ἐκ τῶν πολὺ ἐκτεταμένων τελετῶν προερχομένης ἀπαυδήσεως καὶ ὑπὸ ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος· ἀλλὰ καθ' ὅσον τὸ πνεῦμά του καλλιεργούμενον γίνεται ἐπιδεκτικώτερον, πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς τὴν θρησκείαν ὅλην αὐτῆς τὴν δύναμιν, ἐνισχύοντες τὴν θρησκευτικὴν πεποιθήσιν διὰ τῶν θελητήρων τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς ἱκανότητος τῶν ἐπαγγελλομένων αὐτῆς τὴν διδασκαλίαν· διότι ἡ ἐπιτυχία τοῦ μεγάλου τούτου σκοποῦ κυρίως ἀπὸ τούτου ἐξαρτᾶται. Ἡ περίεργος τοῦ παιδὸς ἀντίληψις συνειθισμένη εἰς τὰς θελητικώτερας σπουδὰς, εἰς τοὺς καλλιτέρους τρόπους τοῦ συλλογίζεσθαι καὶ τοῦ ἀποδεικνύειν, εἶναι τότε πλέον ἀπαιτητικὴ πρὸς τοὺς πνευματικούς ὁδηγούς της, ἀφ' ὅτι θὰ ἦναι ὕστερον μεταξὺ τῶν παθῶν καὶ τοῦ βίου. Κανὲν δῶρον τῆς φύσεως,

καρμῖα καλλιέργεια δὲν εἶναι ἀνωφελῆς εἰς ἀνθρώπον ἐπιφορτισμένον νὰ διδάσκη καὶ νὰ κατασταίῃ εὐάρεστον εἰς τὴν νεολαίαν τὴν θρησκείαν. Ἀπαιτεῖται εὐσέβεια πεφωτισμένη, πολλὴ ἐπιστήμη, πολλὴ ἐτοιμότης πνεύματος, μεγάλη ὀρθὴ κρίσις, γλυκύτης εὐάρεστος ἀνευ ἀδυναμίας καὶ ἀνευ κολακείας· καθ' ὅσον εἰς τοὺς παῖδας εἶναι πολλὴ ὑποπτικὰ τὰ παράκαιρα δείγματα ὑπερβολικῆς τρυφερότητος καὶ συμπαθείας. Ὡς πρὸς τὴν ἔμφασιν τῆς ἐπαγγελίας, αὕτη κινουσα τὰ βίαια αἰσθήματα εὐρίσκοντα τροφήν ἐν τῷ βίῳ ἐλκύει τὸν τέλειον ἄνδρα εἰς τὴν θρησκείαν, ἀλλ' ἀπομακρύνει ἀπ' αὐτῆς τοὺς παῖδας ὧν τὸ πνεῦμα εἶναι ἐν ἡρεμίᾳ.

Ἐπὶ τέλους φρόντισον ἵνα ἡ θρησκεία ἀναδεικνύη διὰ τῶν ἔργων τοὺς ὠραιότερους καρπούς της. Ἡ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτῆς ἀνατρεφομένη ψυχὴ, ἃς διακρίνηται πρὸ πάντων διὰ τῆς ἐξειδιασμένης αὐτῆς γλυκύτητος, καὶ τῆς γαλήνης τῆς ἀρετῆς της· ἃς ἀγνοῇ τὸ μῖσος, καὶ ἃς ἀγαπᾷ πάντοτε τὸν Θεὸν ἐν τοῖς ἀνθρώποις· ἃς στολίζῃ τὴν εὐσέβειάν της μὲ ὑπομονὴν καὶ ἃς στηρίζῃ αὐτὴν ἐπὶ τῆς δικαιοσύνης. Οὗτοι εἶναι οἱ γνήσιοι καρποὶ τῆς ἀγίας ἡμῶν θρησκείας.

Γρόντι ἐὰν ἐπιβλέψωμεν εἰς ὅσα ἀκαταλόγιστα ἀγαθὰ ἐπέφερεν αὕτη εἰς τὸν κόσμον, ἀναφανείσα καθ' αὐτὸ εἰς τὴν στιγμὴν καθ' ἣν ἡ ἀνθρωπότης φθάσασα εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς διαφθορᾶς ἐπαπειλεῖτο ὑπὸ γενικοῦ ναυαγίου, θέλομεν πεισθῆ ὅτι αὕτη εἶναι ὁ εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀποκαλυφθεὶς πολυτιμότερος θησαυρὸς, ἐπενεργούσα δραστηρίως, καὶ τοὶ ὀλίγον ἐπαισθητῶς, ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῶν λαῶν ἦτις, ὅ,τι καὶ ἂν εἴπη ὁ ἀσεβὴς θεωρῶν αὐτὴν ὡς πρόληψιν, εἶναι ἡ βᾶσις τῆς δημοσίας ἠθικῆς, διότι, ἐνισχύουσα τὴν δύναμιν τῶν νόμων, ἀποτρέπει ἀπὸ τῶν ἀθεμίτων πράξεων αἰτίνας ἐκρεύγουσι τὸν τοῦ νομοθέτου δεσθαλμὸν καὶ τὸν βραχίονα τῆς δικαιοσύνης, ἀνὰκουφίζουσα διὰ παρηγοριῶν καὶ ἐλπίδων τὸ ἐπίπονον ἄχθος τῆς ζωῆς! Διὸ πᾶς ἄνθρωπος προικισμένος μὲ νοῦν καὶ αἰσθημα πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἧς ἔχει ἐν ἑαυτῷ τι προαίσθημα.

Αὕτη στηριζομένη ἐπὶ τῆς φιλανθρωπίας τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ὑπομονῆς, κηρύττουσα πάντα τὰ καθήκοντα τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς ἀγάπης, ἐπὶ τῆ βᾶσει τῶν αἰωνίων ἀμοιβῶν καὶ ποινῶν, ἐνθουσιάζει τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν εἰς τὴν ἀρετὴν· ἡμερόνει τὸν χαρακτῆρα τῶν λαῶν· προετοιμάζει τὴν ὁδὸν εἰς τὴν ἠθικὴν τελειότητα· καὶ ἐπιφέρει τὴν εὐδαιμονίαν ἧς ὁ ἄνθρωπος ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ εἶναι ἐπιδεκτικός.

Αὕτη ἐξυψώσασα βαθμηδὸν τὸ πνεῦμα διὰ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰτότητος, συνέτριψε τὰς ἀλύσεις τοῦ δε-

σποτισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαίας δουλείας, ἧτις πλέον τοῦ ἡμίσεος τῆς ἀνθρωπότητος εἶχε καταβιάσει εἰς τὴν κατάστασιν τῶν κτηνῶν· προδιαθέτουσα τὸ πνεῦμα ἐν' ἀπολαμβάνῃ τῶν γλυκέων ναμάτων τῆς ἐλευθερίας καὶ ἐντὸς τῶν δεσμῶν!

Αὕτη ἐν τῷ πυκνῷ τοῦ μεσαιῶνος σκότῳ, γενομένη ὁ λύχνος τοῦ φωτός εἰς τὰ τότε τὴν Εὐρώπην πλημμυρίσαντα βάρβαρα ἔθνη, καὶ ἐν μέσῳ τῆς κλαγγῆς τῶν ὅπλων καὶ τῶν καταστροφῶν ἐντὸς τῶν Μονακστηρίων τῆς διασώσασα, ὡς ἀπὸ δευτέρου κατακλυσμοῦ, τὴν ἐστίαν τῶν ἐπιστημῶν τὰς τέχνας καὶ τὴν γεωργίαν, ἔθεσεν οὕτω τὰ θεμέλια τῆς ἀναγεννήσεως τῶν φώτων ἐπὶ τῆς ἤδη καταπιπτούσης σεσαθρωμένης τῶν Γραικο-Ρωμαίων αἰκοδομῆς, γενομένη τὸ κέντρον τῆς Χριστιανικῆς Εὐρωπαϊκῆς Δημοκρατίας καὶ τοῦ νεωτέρου ἐξευγενισμοῦ.

Ἄλλ' ὡς πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἡμᾶς τίς ἀγνοεῖ, ὅτι ἡ Ὁρθόδοξος θρησκεία ἡμῶν, ἡ τοσοῦτον τῶν ἄλλων Χριστιανικῶν αἱρέσεων ὑπερέχουσα, εἶναι ἡ πρώτη θυγάτηρ τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐγκυχωμένη εἰς τὰ πρωτότυπα τῶν ἀρετῶν τῶν μεγάλων τῆς ἀγίας; ὅτι εἰς Ἑλληνικὴν φωνὴν καὶ ἐπὶ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ὁ κορυφαῖος τῶν Θεολόγων τὸ « Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, » ὅπου ἄλλοτε ὑπὸ ἄλλην ἐποψίν ὁ κορυφαῖος τῶν Ποιητῶν τὸ « Μῆνιν ἄειδε, » ἐξεφώνησεν; ὅτι ἡ σωστικὴ αὕτη κιβωτὸς διέσωσε τὸ ἔθνος ἀπὸ τοῦ προφανοῦς αὐτοῦ ναυαγίου; τίς σεμνυνόμενος σήμερον, παρελθόντος τοῦ κινδύνου, εἰς τὴν ἐπιζήλον ἐπωνυμίαν τοῦ Ἕλληνος ἀναπολοῦσαν ἡμῖν τοσοῦτον θελκτικὰς ἀναμνήσεις, δὲν ἤθελε φέρει ἄνευ αὐτῆς ἐπὶ τοῦ μετώπου του μέχρι τῆς σήμερον τὸ δουλικὸν στίγμα βραχίας, ἢ ἄλλο ἐτι αἰσχρότερον; Ὁ μὴ σεβόμενος ἄρα ἐν πεποιθήσει αὐτὴν εἶναι ἀγνωμονέστατος πρὸς τὴν σώτειραν τῆς πατρίδος ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, ἀντιπολιτικώτατος ὡς πρὸς τὸ μέλλον. Διότι ὡς πρὸς τὸ παρελθόν, ἐν διαστήματι τεσσάρων αἰώνων θέσασα αὕτη μεσότοιχον ἀδιάρρηκτον μεταξὺ Εὐαγγελίου καὶ Κορανίου, οὐ μόνον ἐμπόδισε τὴν διὰ τῶν δουλιωτέρων μέσων καὶ βιαίας καταπίεσεως ὑπὸ τοῦ κοινῶ ἐχθροῦ ἐνεργουμένην συγχώνευσιν δεσποτῶν καὶ δεσποζομένων, ἦν οὗτος ἐντελῶς ἐπέτυχεν ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀσίᾳ καὶ ἐν Ἀφρικῇ, ἀλλὰ διετήρησεν ἐν ταύτῳ τὴν ἠθικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους, τὴν γλῶσσαν καὶ τὰ γενναῖα τῆς ἐλευθερίας αἰσθήματα, ἃ τινὰ ἐπὶ τέλος ἐπέφερον τὴν ἀπολύτρωσίν του! Ὡς πρὸς τὸ μέλλον, ὁ ἀγνοῶν παντάπασι τὴν διασκευὴν καὶ λύσιν τοῦ μεγάλου Ἑλληνικοῦ δράματος, δύναται ν' ἀμφιβάλῃ ὅτι, τοῦ Βανδάλου Ἰβραχὴμ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου ἄνευ ἀντιστάσεως καταστρέφοντος πλέον τοὺς καρπούς καὶ τὰ εἰς αἰεὶ ἀξιομνημόνευτα ἄθλα τῆς ἀνίσου ἐπταετοῦς πάλης, καὶ ἤδη στεναγμοὶ γοεροὶ καὶ ποταμοὶ αἱμάτων ἔ-

μελλον φεῦ! νὰ ματαιωθῶσι, θεῖα χεὶρ ἔσωσε τὴν Ἑλλάδα; ἄρα διὰ τῶν αὐτῶν μέσων καὶ διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν τὸ ἔργον τῆς ἐθνικῆς ἡμῶν ἀποκαταστάσεως· εὐγνωμονοῦντες τῷ Ἰψίστῳ καὶ ταῖς τρισὶν εὐεργέτισι μεγάλας δυνάμεσιν, αἵτινες καὶ τοι ἄργά ἐν ὥρᾳ τοῦ περὶ τῶν ὕλων κινδύνου προέλαβον τὸν ἐπικείμενον ἔλεθρον· ζηλοῦντες ἐν τῇ θρησκευτικῇ ἀνατροπῇ τὸν νέον Εὐριπίδην τῆς ἐνδόξου Γαλλίας Ρακίαν, ὅστις γράφων πρὸς τὸν υἱὸν του ἀναδειχθέντα οὐχ ἤττον ποιητὴν τοῦ πατρὸς του ἐφάμιλλον τῷ ἔλεγε, ὅτι ἡ μεγαλειτέρα εὐτυχία ἦν δύναται νὰ τῷ εὐχρηθῆ εἶναι, νὰ τὸν βλέπῃ φοβούμενον τὸν Θεὸν καὶ ἀφοσιούμενον εἰς τὴν αὐτοῦ λατρείαν (*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

§ α.

Τὸ μέρος τῶν γονέων εἰς τὴν ἀνατροφήν τοῦ χαρακτῆρος

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐκ τοῦ χαρακτῆρος πηγάζει ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς τοσαύτης διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων· ἡ δὲ ἰσχυρὰ ἐπιρροή του τοὺς ἀποκαθιστᾷ εὐτυχεῖς, ἢ δυστυχεῖς, ἐπιζητήτους ἢ ἀποφευκτέους ὑπὸ τῶν ὁμοίων των, ἀνεξαρτήτως τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ πνεύματός των, τῶν προτερημάτων τῆς καρδίας των καὶ τῶν περιπετειῶν τῆς τύχης των. Μολονότι ἡ φύσις ἔχει ὡς ἐκ τούτου ἐφ' ἡμῶν μεγάλην ἰσχύν, πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν πρὸς τιμὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὅτι ὑπάρχει καὶ ἀνατροφή τοῦ χαρακτῆρος. Ἡ πρώτη αὕτη αἰτία τῶν πράξεων ἡμῶν ὑπόκειται εἰς τὴν ἐπιρροὴν ἄλλων αἰτιῶν· μεταβάλλεται διὰ τῆς ἔξεως, καὶ διὰ τῶν αἰσθημάτων τῶν ὄσων μᾶς περικυκλοῦσιν, εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ζωῆς μάλιστα.

Ἡ ζωὴ τοῦ γυμνασίου χωρὶς ν' ἀλλοιώσῃ τὴν ἀνεξάλειπτον διαφορὰν ἣν ἡ φύσις ἔθεσε μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, ἀναπτύσσει ἐν γένει εἰς τὸν χαρακτῆρα τοῦ παιδὸς τὰ στοιχεῖα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς ἀνεξαρτησίας. Ὑποχρεωμένος νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλευθερίαν καὶ ἀνάπαυσίν του, γνωρίζει ὅτι ἡ ἰσότης καταστρέφεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῆς ἰδίας του ἐνεργείας. Ἡ δ' ἐλλείψις ἰδικιτέρας ὑπερασπίσεως ἀπέναντι τῶν δυσκολιῶν τοῦ συνήθους τοῦ μαθητοῦ βίου, εἶναι ἀξιόλογος προπαρασκευὴ εἰς τὴν ἀπαιτουμένην δραστηριότητα ἐν τῇ ἀνδρικῇ ἡλικίᾳ. Ἀλλὰ συγχρόνως πρέπει νὰ πεισθῇ, ὅτι ἡ δύναμις

(*) Je ne saurais m'empêcher de vous dire, mon cher fils, que je suis très-content de tout ce que votre mère m'a écrit de vous. Je vois par ses lettres que vous êtes fort attaché à bien faire, mais sur tout que vous craignez Dieu, et que vous prenez du plaisir à le servir. C'est la plus grande satisfaction que je puisse recevoir, et en même temps la meilleure fortune que je vous puisse souhaiter; j'espère que plus vous irez en avant plus vous trouverez, qu'il n'y a de véritable bonheur que celui-là. (Racine.)

του κῶζάνει ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν ἐκούσιον πειθαρχίαν. Διὸ αὕτη ἐπαγρυπνοῦσα ἐκ τοῦ πλησίον ἀφ' ἑαυτῆς εἰς τὰς σχέσεις τῶν μαθητῶν, καὶ μὴ περιμένουσα τὰς διαμαρτυρήσεις τοῦ κατεπισθέντος καὶ προσβληθέντος, θέλει εἶσθαι ἄκαμπτος καὶ ἰσχυρὰ, ἕως οὐ ἐξορίσῃ ἀπὸ τοῦ γυμνασίου τὴν μοναρχίαν, καὶ ἐξαλείψῃ ἀνεπιστρεπτὴ τὴν ἐξάσκησιν τῆς ὑλικῆς δυνάμεως, τὰς προσβολὰς καὶ τὰς ὕβρεις, ἀφίνουσα τὴν ὑπεροχὴν εἰς τὰ προτερήματα τοῦ νοῦς καὶ τῆς καρδίας.

Ἄλλ' εἰς τὴν ἀντροφὴν τοῦ χαρακτῆρος ἐν τῷ γυμνασίῳ, ὁ παῖς εἶναι συνήθως ἀγέρωχος καὶ πρὸ πάντων ἀπειρητικὸς πρὸς ὄλους. Ἀπαιτεῖ πολὺ ἀπὸ τῶν ἀνωτέρων του, πολὺ ἀπὸ τῶν ὁμοίων καὶ πολὺ ἀπὸ τῶν κατωτέρων του. Κριτῆς αὐστηρὸς τῶν διδασκάλων του, κριτῆς ἀνυπόμονος τῶν ἐλαττωμάτων τῶν συμμαθητῶν του, εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐχαριστηθῇ ἀπὸ τῶν φροντίδων τῶν τροφῶν καὶ ὑπηρετῶν του. Ἡ γενικὴ αὕτη ἀπαίτησις συνοδευομένη μὲ φυσικὴν τινα τραχύτητα, ἣν αἱ ἐπιπλήξεις καὶ αἱ τιμωρίαι δὲν εἶναι ἱκαναὶ νὰ ὑπερνικήσωσι, περιμένουσι τὴν διόρθωσιν των ἀπὸ τῆς ἐπαφῆς τοῦ κόσμου καὶ τῆς οἰκογενείας.

Ἐπομένως τὸ κυριώτερον ταύτης καθήκον εἶναι νὰ διδάξῃ τὸν παῖδα νὰ ὑποφέρῃ μὲ πρότητα τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων, διὰ τῆς πάντοτε παρούσης συναισθήσεως τῶν ἰδίων του ἐλαττωμάτων, καὶ διὰ τινος ὑψηλοτέρας ὀψέως τῆς ἀνθρωπίνης ἀδυναμίας. Τοῦτο θέλει ἐπιτύχει εὐκολώτερον κάμνουσα αὐτὸν προσεκτικὸν ν' ἀνακαλύπτῃ, διὰ παραδειγμαμάτων μᾶλλον ἢ διὰ λόγων, τὴν συνήθως συγχωρητέαν αἰτίαν τῶν ἐλαττωμάτων τοῦ πλησίον ὅτι δηλαδὴ παρὰ τούτῳ δυστυχήματα, ἐν οἷς ἀναξίως ὑπέπεσεν ἠῶξῃσαν τὴν δυσπιστίαν, καὶ τὴν ἀνησυχίαν τοῦ πνεύματός του· παρ' ἐκείνῳ μεγάλη τις εὐτυχία ἐπέφερεν ὀχληρὰν ἀρέσκειαν τοῦ ἑαυτοῦ του· παρ' ἄλλῳ τινὶ ἢ συναναστροφὴ μετὰ πεπαιδευμένων καὶ νουναχῶν ἀνδρῶν ἐνέπνευσε τὴν ἀδικαιολόγητον ἀπαίτησιν ὅτι τοῖς ὁμοιάζει· ἢ ζωὴ πολύπειρος, τὴν ἐξὶν τῶν μακρῶν διηγήσεων· ἢ πείρα διὰ πικρῶν δοκιμασιῶν ἀποκτηθεῖσα, τὴν κατάχρησιν τῶν γνωμικῶν καὶ φορτικῶν τινα γνῶσιν. Ὁ μὴ γνωρίζων τὴν ἀνθρωπότητα θορυβεῖται καὶ παραπονεῖται εὐκόλως· ἀλλὰ τοσοῦτῳ μᾶλλον θὰ ἦναι συγκαταβατικῆς ὕψω κάλλιον γνωρίζει τὰ ἐλαττώματα τῶν ἀνθρώπων. Ἄς ἐπεκτείνῃ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ μαθητοῦ ἐπὶ τῶν ὑπηρετῶν του· οὗτος πρέπει νὰ ἐντρέπηται νὰ τοὺς θέλῃ καλλιτέρους ἀφ' ὅσον αὐτὸς δὲν εἶναι· ἀπαιτῶν ὑπ' ἀνθρώπων ἀπαιδεύτων προτερήματα, ἅτινα αὐτὸς δὲν ἀπέκτησε διὰ τῆς παιδείας.

Θέλει συγχωρεῖ καὶ ὑποφέρει ἔτι μᾶλλον τὰ τῶν ἄλλων ἐλαττώματα, ἐὰν συνειθίζῃ νὰ τὰ συγ-

κρίνῃ μὲ τὰς ἀρετὰς των, σχηματίζων μεταξὺ τῶν ἀρετῶν καὶ τῶν ἐλαττωμάτων των ἐν εἶδος ἰσορροπίας. Τοιαῦται σκέψεις θέλουσι τὸν ἐκπλήττει, εἰδοποιούσαι αὐτὸν ὅτι χάνει πολὺ καὶ πράττει μεγάλην ἀδικίαν ἀπομακρυνόμενος ἀπὸ τινῶν ἀνθρώπων διὰ τινὰ ἐλαττώματά των· ὅτι πολλὰ τούτων, φαινόμενα πολὺ δυσάρεστα, εἶναι ἀπόδειξις τῆς ἀπλότητος καὶ τῆς τιμιότητος των, ἅτινα οἱ κακοὶ γνωρίζουν νὰ ὑποκρύπτωσι καὶ νὰ τροποποιῶσιν, ὅτι ἡ ὑπερτάτη τέχνη τῶν τιμίων ἀνθρώπων συνίσταται, εἰς τὸ νὰ μαντεύῃ ὁ εἰς τὸν ἄλλον διὰ τῶν ἐλαττωμάτων του καὶ νὰ ὑποφέρωσιν ἀλλήλους.

Ἄλλ' ἡ ἀληθὴς ὁδὸς πρὸς τὴν ὑπομονὴν καὶ πρὸς τὴν πρότητα εἶναι, νὰ τὸν κάμῃ ν' ἀναλογίζηται μετὰ πεποιθήσεως πόσον ὀλίγη ἀξία εἶναι τὰ ἀντικείμενα ἐκεῖνα, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὁ ἀνθρώπος χάνει συνήθως τὴν ἀνεκτίμητον γαλήνην τῆς ψυχῆς του, καὶ τὴν γλυκεῖαν ἀπόλαυσιν τῆς ζωῆς του. Ἐρεθίζόμεθα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἕνεκα τυχαίων συμβάντων ἀλλὰ συχνῶν, ἕνεκα ἐλλείψεων ἐλαφρῶν ἀλλ' ἀναποφεύκτων, δι' ἃς ἐπέρχεται ἀνυπομονησία τις ἀκατάπαυστος ἀλλὰ πάντοτε ἀνωφελῆς, ἣτις μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ ἀφαιρεῖ τὴν ἐσωτερικὴν μας εἰρήνην. Δὲν εἶναι λοιπὸν αὗται αἱ δυσάρεστοι περιπτώσεις τῆς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων αἵτινες ἀνυψοῦνται μέχρις ἡμῶν, ἀλλ' ἀπ' ἐναντίας ἡμεῖς οἵτινες ἀρεσκόμεθα νὰ καταβαίνωμεν μέχρις ἐκείνων ζητοῦντες τὴν ἀνησυχίαν τῆς ψυχῆς μας.

Ἀρχαῖος τις σοφὸς ὀρθότατα τῶντι παρατήρησεν ὅτι αἱ καθημεριναὶ ἀνησυχίαι μας καὶ οἱ κατὰ τῶν ἐλαττωμάτων τῶν ἄλλων ἰσχυρισμοὶ μας, κατὰ μέρος λαμβανόμενοι καὶ εἰς τὸν καιρὸν των φαίνονται σπουδῆτοι, ἀλλ' εἰς τὸ σύνολον αὐτῶν καὶ μακρόθεν θεωρούμενοι μηδενίζονται· ἐνῶ δὲ ἀναλογιζόμενοι ἐπιμόνως ἕκαστον αὐτῶν συνταρασσόμεθα, ἐὰν ἀργότερα ἐπιβλέψωμεν ἐπ' αὐτῶν τὰ πάντα ἐκλείπουσιν, ἢ μᾶλλον τὰ πάντα συγχέονται εἰς τὴν ἀόριστον ἀνάμνησιν τῶν ἀηδιῶν μας.

Ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ (politesse) εἶναι ὁ κομψὸς τρόπος τῆς ὑπομονῆς καὶ πρότητας ἢν χρεωστοῦμεν ἀλλήλοις. Ἡ τιμὴ ἣτις εἶναι εἰς τὸν ἠθικὸν κύκλον ὅ,τι τὸ αἶσθημα τῆς ἰδίας ἡμῶν συντηρήσεως εἶναι εἰς τὸν φυσικὸν, ἔχει τὴν εὐγενῆ συμπεριφορὰν ὡς φυλακτῆριον καὶ σκέπη. Αὕτη διαχέει περίξ ἡμῶν προφυλακτικὴν τινα ἀτμοσφαιρὴν δεσμεύουσαν τὰς παραφορὰς μας, ἀπέναντι τῶν ἐρεθισμῶν τῶν ἄλλων. Διὰ νὰ τὴν διασχίσωμεν καὶ διὰ νὰ τὴν ὑπερβῶμεν, εἶναι ἀνάγκη νὰ καταστρέψωμεν τὴν ἰσχὺν τῆς ἐξέως· εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιβάλωμεν ἑαυτοῖς βίαν ἀνωτέραν τῆς συστηματικῆς ἡμῶν σκέψεως, καὶ τῆς διατηρήσεως τῆς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων εἰρήνης. Ποσάκις ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων μᾶς

ἔτωσεν ἀπὸ τῶν ἄλλων τὰς παραφορὰς καὶ ἀπὸ ἡμᾶς αὐτοῦς, δεσμεύσασα διὰ τῆς συνηθείας καὶ διὰ τῆς γλυκεῖας ἀνάγκης τῆς ἕξεως, ὅ,τι ὑπάρχει δεσποτικὸν καὶ θίαιον εἰς τὸ βάθος πάσης ἀνθρωπίνης καρδίας!

Πρὸς τούτοις θέλεις κάμει τοὺς παῖδας νὰ αἰσθανθῶσι τὴν χάριν καὶ τὴν ὠφέλειαν τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς, δίδων πρὸς αὐτοὺς νὰ ἐννοήσωσιν ὅτι αὐτὴ δὲν χρησιμεύει μόνον νὰ κοσμηῇ τὰς συναναστροφάς, ἀλλ' ἐν ταυτῷ νὰ εἰρηνοποιῇ τὴν κοινωνίαν νὰ ἐξευγενίξῃ τὸν δημόσιον βίον καὶ τὰ ἐλευθέρια ἡμῶν ἔργα· ὅτι δὲν ἐξαρκεῖ νὰ ἦναι εὐγενεῖς πρὸς τοὺς διδασκάλους τῶν ἄλλὰ καὶ πρὸς τοὺς συμμαθητάς των· σεβόμενοι μόνον τοὺς διδασκάλους εἶναι ὡς νὰ μὴ σεβῶνται οὐδένα, διότι πολλάκις πράττουσι τοῦτο ἐξ ἀνάγκης· ἀλλ' ἅπαξ εὐγενεῖς μεταξὺ τῶν θέλουν εἶσθαι τοιοῦτοι διὰ πάντοτε καὶ πρὸς πάντας.

Ἡ ἔλλογος ἀμφισβήτησις ζωοποιεῖται συνήθως διὰ τῆς εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς, καὶ εἰς τὸ σεβᾶς τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς εἶναι ἡ βᾶσις καὶ δύναμις τῆς. Συζήτησις ἐπὶ σοβαρῶν ἀντικειμένων μετ' εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς, εἶναι τῶντι ἡ λαμπροτέρα μαρτυρία τοῦ πολιτισμοῦ ἀληθῶς ἐξευγενισμένου καὶ ἐλευθέρου ἔθνους.

Ἐπειδὴ ἡ εὐγενὴς συμπεριφορὰ γεννᾶται ἀπὸ τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνθρωπίνης ἀξιοπρεπειᾶς, πρέπει παντοῦ νὰ τὴν σεβῆται καὶ νὰ ἦναι ὁμοία πρὸς πάντας· ἀναγνωρίζουσα δι' ὅλων τῶν φάσεων αὐτῆς τῆς ἀνθρωπότητος τὴν εἰκόνα. Ἰπάρχει τέχνη πλέον ἀξιομίσητος ἐκείνης, ἣτις μᾶς ὑπαγορεύει νὰ χρωματίζωμεν τὴν συμπεριφορὰν ἡμῶν, ἀποδίδοντες αὐτὴν κατὰ τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰ πλοῦτη; Πολλὰ ὀλίγον ἐννοοῦμεν αὐτὴν ἐὰν φαινόμεθα εὐγενέστεροι πρὸς ἐκείνους παρ' ὧν ἐλπίζομεν ἢ παρ' ὧν φοβούμεθα τι, παρὰ πρὸς ἐκείνους οἵτινες ἔχουσι τι νὰ ἐλπίζωσι παρ' ἡμῶν ἢ νὰ φοβῶνται. Περφωτισμένος νοῦς καὶ ψυχὴ τῶντι ἀγαθὴ καὶ γενναία ἀποστρέφεται τὸν ἀγενῆ τοῦτον ὑπολογισμόν, εἰς ὃν ἐν τοσοῦτῳ ἀνάγονται αἱ βαθμολογίαι τῶν εὐγενῶν ἡμῶν τρόπων. Πρὸς ποῖον δὲν χρεωστοῦμεν εὐγενῆ συμπεριφορὰν; τὴν χρεωστοῦμεν πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους οὓς δικαίως κατακρίνομεν πρὸς αὐτοὺς ἐκείνους οὓς προσβάλλομεν ἐν ὀνόματι τοῦ νόμου.

Πλὴν διὰ ν' ἀπαιτήσῃ τις ἀπὸ τοῦ παιδὸς τὴν ἀληθῶς εὐγενῆ συμπεριφορὰν, πρέπει νὰ περιμείνῃ νὰ ἦναι ἰκανὸς νὰ καταλάβῃ τὴν ἐννοίαν αὐτῆς καὶ τὴν ἀξίαν. Ἄωρος εὐγένειαι, ἢν πολλάκις οἱ γονεῖς καὶ τὰ γυμνάσια ἀπαιτοῦσι παρ' αὐτοῦ, ὑποχρεοῦντες αὐτὸν νὰ ὁμοιάξῃ τοὺς τελείους ἀνδρας, οὐ μόνον εἶναι πιθηκισμὸς πολὺ γελοῖος ἀλλ' ἐν ταυτῷ πολὺ ἐπικίνδυνος, διότι ὁ παῖς γινόμενος φιλάρεσκος δὲν ἀνυψοῦται ποτὲ μέχρι τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀληθοῦς εὐγενείας. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν παιδῶν παρ' οἷς ἡ ἀ-

περίσκεπτος καὶ σκληρὰ ματαιότης τῶν οἰκογενειῶν διαφθείρει τὸν καρπὸν ἐν τῷ ἀνθεῖ, ὁ διὰ βεβιασμένων τρόπων ἀνατρεφόμενος παῖς δὲν εἶναι ὁ μόνος ἀξίος ἐλέους.

Ἄλλη τις ἔλλειψις κρίσεως παρακινεῖ συχνάκις τοὺς γονεῖς νὰ προσβάλλωσι κατὰ πρόσωπον τὴν αἰδήμονα τοῦ παιδὸς δειλίαν, ἵνα τὸν ἀπογυμνώσωσιν αὐτῆς διὰ τῆς βίας. Αὕτη ἡ ἐπίσπευσις δὲν εἶναι ἀνευ κινδύνου· καθ' ὅσον συγγέοντες δύο διαφόρους αἰτίας τῆς δειλίας τοῦ παιδὸς, ἐπαυξάνουσι πολλάκις ὅ,τι θέλουν νὰ διορθώσωσιν. Ἰπάρχει τις ἀξιέραστος δειλία γέννημα εἰλικρινοῦς μετριοφροσύνης, προερχομένη ἀπὸ σεβᾶς πρὸς τοὺς ἄλλους, καὶ ἀπὸ ὑπερβολικὴν συναίσθησιν τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀδυναμίας· μεταδίδουσα εἰς πάντας τοὺς λόγους καὶ εἰς πάσας τὰς πράξεις ἡμῶν πλήρη χάριτος ἀνησυχίαν. Ἰπάρχει καὶ ἄλλη τις δειλία προερχομένη ἀπὸ ὑπερηφάνειαν ὑποπτον, καὶ ἀπὸ ὑπερβολικὴν προσοχὴν τῆς ἰδίας ἡμῶν ἀξιοπρεπειᾶς. Φοβούμεθα νὰ μὴ μᾶς ἐννοήσωσι κακῶς καὶ οὕτω πως νὰ μᾶς κρίνωσι· προφυλαττόμεθα νὰ μὴ δώσωμεν λαβὴν εἰς τοὺς ἄλλους νὰ μᾶς κατακρίνωσι, καὶ σιωπῶμεν δι' ὑπερηφάνειαν ὡς ἄλλοι ὁμιλοῦσι διὰ ματαιοφροσύνην. Οὐδεμία τῶν δειλιῶν τούτων εἶναι ἐπικίνδυνος, ἐὰν πολυμοῦντες αὐτάς δὲν ἀναμιγνύωμεν τὴν ἀποδειλίαν ἢ τὴν πικρίαν· ἐὰν τὰς ἀφίνωμεν μετὰ πραότητος εἰς τὴν ἐπενέργειαν τοῦ καιροῦ καὶ τῆς πείρας.

§ β'.

Τὸ μέρος τῶν γονέων εἰς τὴν ἀνατροφὴν τοῦ σώματος.

Εἰς τὸ σπουδαιότατον τοῦτο μέρος τῆς ἀνατροφῆς τοῦ παιδὸς οἱ γονεῖς πρέπει νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι ἡ μεσολάβησις αὐτῶν εἶναι πρὸ πάντων ἀπαραίτητος καὶ ἀναγκαία. Δὲν ὑπάρχει γύμνασις ἀρκετὰ θελκτικὴ καὶ δραστηρίαι, ἰκανὴ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν ἰσορροπίαν εἰς τὸ νεκρὸν τοῦτο σῶμα, κουρασμένον ἐκ τῆς ὀλως ἀντιθέτου εἰς τὴν φύσιν τοῦ ἀκινήσιαις, καὶ ἐκνευρισμένον ἀπὸ τοῦ ἀκαταπαύστου τοῦ πνεύματός του ἀγῶνος. Αἱ φροντίδες τῶν γονέων καὶ τῶν διδασκάλων ἐπέρχονται συνήθως πολὺ ἀργά, ὅτε ὁ παῖς ἔκδοτος εἰς τὴν κακὴν ἕξιν, δὲν ἔχει πλέον ὄρεξιν εἰς τὰς ἀσκήσεις τὰς μόναις δυναμένας νὰ τὸν θεραπεύσωσι καὶ νὰ σώσωσιν. Ἡ φυσικὴ ἀδράνεια, καὶ ἡ ἐξ αὐτῆς προερχομένη ἐραθυμία εἶναι οἱ ἀληθεῖς διαφθορεῖς τῆς νεολαίας μας, δι' ἣν δὲν ὑπάρχουν τὰ ἐλατήρια ἐκεῖνα, ἅτινα τοσοῦτον ἐπενήργουν ἐπὶ τῆς νεολαίας τῶν ἀρχαίων προγόνων μας καὶ τῶν Ῥωμαίων. Αὗται εἶναι αἱ λυπηραὶ αἰτίαι αἱ μαραίνουσαι τὴν υἡγίαν καὶ τὴν φαντασίαν τοσοῦτων νέων· αἱ ἀφαιροῦσαι αὐτοῖς πρόωρα τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ζωῆς καὶ τὸν τοῦ καλοῦ πόθον.

Ἡ φυσικωτέρα τῶν ἀσκήσεων ὁ περίπατος εἶναι, ὡς φαίνεται, ἢ προτιμωτέρα ἐν τοῖς γυμνασίοις· ἀλλὰ λησμονοῦν, ὅτι ὁ περίπατος χωρὶς σκοποῦ τινος θελκτικοῦ καὶ μεταλλαγῆς ἀρμοδίας εἶναι πολὺ ὀχληρὸς εἰς τοὺς παῖδας. Νὰ ὑπάγῃσι τακτικῶς εἰς τὸν αὐτὸν τόπον καὶ ἀπὸ τὸν αὐτὸν δρόμον· νὰ ἐπιστρέψωσιν εἰς τὴν προσδιωρισμένην ὥραν, μετὰ τινὰ στάσιν ὠρισμένην, εἶναι διὰ τοὺς παῖδας οὕτω μονότονον, ὥστε πολλοὶ αὐτῶν εὐρίσκουσι πλέον εὐχάριστον ἀνάγνωσίν τινα, διστάζοντες μεταξὺ τοῦ περιπάτου καὶ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ γυμνασίου. Ὁ περίπατος τῶν παιδῶν ἀπ' ἐναντίας πρέπει νὰ ὁμοιάζῃ μὲ διασκέδασιν ἐξοχῆς, καὶ ἡ οἰκογένεια πρέπει νὰ τὸν ἀναπληροῖ ἐν ἐλλείψει τοῦ γυμνασίου. Δὲν ὑπάρχει δάσος τοσοῦτον ἀδιάθετον, δρόμος τοσοῦτον δύσθετος, ἐξοχὴ τοσοῦτον μακρυνή, ἱκανὰ νὰ κουράσῃσι τὴν ἐνέργειαν τοῦ μαθητοῦ, διασκεδάζοντος εἰς τόπον εὐάρεστον σὺν οἷς εὐαρεστεῖται νέοις.

Τὰς πλέον εὐχάριστους διακοπὰς περνοῦν ἐντὸς τῶν ὠραιοτέρων τόπων, καὶ πρὸ πάντων ἐντὸς τῶν πλέον ἀκαλλιεργήτων καὶ ἀγρίων. Τὸ γυμνάσιον, ἢ πόλις, ὁ περιορισμὸς ἃς λησμονῶνται πρὸς ὥραν, ἃς ἀντικατασθίηται ὁ καθαρὸς ἀήρ, οἱ μακροὶ δρόμοι, καὶ πρὸ πάντων ἡ ἐλευθερία, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεὶς εἶναι εὐτυχῆς οὔτε ὑπάρχει τι εὐάρεστον ἐν τῷ κόσμῳ. Δι' ὅλου μέριμνα περὶ ἐνδυμασίας· δι' ὅλου ἐπιπλήξεις δυσάρεστοι περὶ στολισμῶν (toilette)· δι' ὅλου δυσἀρέσκεια περὶ φορεμάτων διεφθαρμένων ἢ ἐσχισμένων· ἃς προτιμῶνται τὰ μὴ φθειρόμενα καὶ εὐώνητα. Μὴ φρομακεύητε τὰς ἀθῶας τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς ἡδονὰς, διὰ τῶν βρασάνων τῆς πολυτελείας. Οἱ παῖδες εὐρίσκουσι τότε ὀλιγώτερον δυσάρεστα τὰ τεῖχη τοῦ γυμνασίου, ἀφ' οὗ ἀπομακρύνονται αἰσικαὶ τῆς φύσεως καὶ ἡ εἰκὼν τῆς ἐλευθερίας.

Ἐπαγρύπνει εἰς τὴν τακτικὴν ἀπόλαυσιν τῶν ψυχρῶν λουτρῶν ἐντὸς καὶ ἐκτὸς τοῦ γυμνασίου. Οἱ μαθηταὶ ἃς γνωρίζωσι τὸν δρόμον τῆς θαλάσσης καὶ τοῦ ποταμοῦ ὡς τὸν τῆς κλάσεώς των. Ἀλλὰ μὴ λησμονῆς ἐν ταύτῳ ὅτι ὅσῳ γρηγορώτερον μάθουν νὰ κολυμβοῦν, τόσῳ μᾶλλον ἐπιθυμοῦν τὴν ἀπόλαυσίν των. Ἀναδύνων τις καὶ κινούμενος ἐπὶ τοῦ ὕδατος αἰσθάνεται εὐχάριστησιν, εἰς ἣν οἱ παῖδες εἶναι τοσοῦτω μᾶλλον εὐαίσθητοι, ὅσῳ εἶναι ἀπηλλαγμένη φόβου, καὶ αὐξάνει διὰ τῆς ἀμίλλης. Μανθάνοντες νὰ κολυμβῶσι νομίζουσιν ὅτι ἀπέκτησαν νέαν αἰσθησίν, οὕσῃν δι' αὐτοὺς πηγὴν νέων ἡδονῶν, αἵτινες ἐπαυξάνουσιν ὡς καὶ ὅλαι αἱ ἄλλαι διὰ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ περίβολος τότε τοῦ λουτροῦ τοῦ στενοχωρεῖ, περιστέλλων τὴν δραστηριότητα καὶ ἀνακούφισίν των. Ἀνήκει τότε εἰς τοὺς γονεῖς νὰ τοῖς δώσῃσι τὴν ἐλευθερίαν ταύτην κάμνοντες αὐτὴν ἀβλα-

βῆ. Νὰ κολυμβοῦν λάμποντος τοῦ ἡλίου, ν' ἀκολουθοῦν πλοιάριόν τι, νὰ διώκωσιν ἢ νὰ διαφεύγωσιν ἀλλήλους, νὰ προσέρχωνται εἰς τινὰ βράχον ἐκβαίνοντες ἀπὸ τοῦ ὕδατος διὰ νὰ βουτήσωσι πάλιν, δροσίξει τὸ νεαρὸν αὐτῶν αἷμα, καὶ ἐπαυξάνων τὴν ὀρεξίν καὶ τὸν ὕπνον, ἐνισχύει τὸν διοργανισμὸν καὶ προλαμβάνει πολλὰς ἀσθενείας.

Ἡ γυμναστικὴ ὠφέλιμος καθ' ἑαυτὴν, ἀλλὰ κλονισμένη ὡς κλάσις ἐν εἴδει ἐργασίας, μὴ ἔχουσα μῆτε τὰ ἐλατήρια μῆτε τὰ θέλητρα τῆς γυμναστικῆς τῶν ἀρχαίων, παρέχει πρόσκαιρον ἐλκυστικόν.

Ἡ ξιφομαχία (escrime) ἴσως σωτήριος, ἐὰν δὲν ἀφήσῃ τις νὰ ἐνισχύωνται εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ παιδὸς αἰδέει τῆς πάλης καὶ τῆς κυριαρχίας, αἵτινες συνήθως τὴν παρακολουθοῦσιν. Αὕτη ὑπερέχει ἐξ ἄλλου εἰς τὸ ν' ἀναπτύσῃ τὸ σῶμα, καὶ νὰ τὸ καλλωπίξῃ, παρέχουσα δύναμιν καὶ εὐκαμψίαν μὲ τὴν διηνεκῆ ἰδέαν τοῦ κινδύνου, μὲ τὴν ἐξίν τῆς ἀποφυγῆς τοῦ σιδήρου ἐτοίμου πάντοτε νὰ κτυπᾷ, ἐμπνέουσα τὴν καταφρόνησιν τοῦ θανάτου εἰς τὸ εὖ ζῆν τοσοῦτον ἀναγκαίαν.

Ἐπάρχει καὶ ἄλλη τις γύμνασις ἀνατεθειμένη ὅλως εἰς τὴν οἰκογένειαν. Ἡ ἵππασία (équitation) εἶναι μία τῶν φυσικωτέρων, ὑγιεινοτέρων καὶ ὠφελιμωτέρων ἀσκήσεων, δυναμένη μόνη ν' ἀντισταθμίξῃ τὴν ἐκ τῆς νοεράς ἐργασίας προερχομένην φθοράν, πολεμοῦσα τοῦ σώματος τὴν χαύνωσιν καὶ ἐπιφέρουσα διάχυσιν εἰς τὸ πνεῦμα. Ὅσον φυσιολόγοι τινὲς καὶ ἂν ἐγκωμιάσασαν τὸν ἵππον, οἱ ἔπαινοί των εἶναι πάντοτε κατώτεροι τῆς ἀξιολόγου φύσεως τοῦ εὐγενοῦς τούτου ζώου, μὴ ἐκπιεζομένου ὑπὸ ὑπερβολικοῦ κόπου, καὶ ὑπὸ τῶν γελοίων πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ περιποιήσεων.

Τὰ πάντα εἶναι ἡδονικὰ καὶ ὠφέλιμα εἰς τὴν ἔλλογον χρῆσιν τοῦ ἵππου. Μᾶς ἀνυψοῖ τινὰς πόδας ἀπὸ τῆς γῆς δίδων μεγαλειτέραν ἔκτασιν εἰς τὴν φαντασίαν καὶ ὕρασιν μας. Ἡ κίνησις αὐτοῦ ταύτιζομένη μὲ τὴν ἰδικὴν μας μᾶς θερμαίνει καὶ μᾶς ἐμφυχώνει· δίδει εἰς τὸ αἷμα κίνησιν ταχύτεραν ἐπαυξάνουσα τὸ αἰσθημα τῆς ζωῆς. Ἐὰν καλπάζων ἐπιταχύνη τὸ βῆμα, ἢ ζωηρὰ διαδοχὴ τῶν εἰκόνων καὶ ἡ ταχεῖα μεταβολὴ παράγουσιν ἐν ἡμῖν ἀφάρπαγὴν τινὰ ἀμιγῆ παντὸς κόπου· ἐὰν προβαίη κατὰ τὸν συνήθη τρόπον τοῦ ἐν τῇ σιωπῇ τινος δάσους, μᾶς ἐξυπνεῖ τὰ θέλητρα τῶν σκέψεων, καὶ πλανώμεθα ὑπὸ τοῦ ἡσύχου βελδίσματός του, καὶ ὑπὸ τοῦ τακτικοῦ ἤχου τῶν βημάτων του.

Δύο αἷτια (ἐκτὸς τοῦ κινδύνου ὃν ἡ μητρικὴ τρυφερότης μεγαλύνει ὑπὲρ τὸ δέον καὶ μικραὶ προφυλάξεις δύνανται νὰ τὸν ἀπομακρύνωσι) δυσκολεύουσι συνήθως τοὺς γονεῖς νὰ συγχωρῶσιν εἰς τὸν νέον τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἵππου· ὁ φόβος τῆς πολυτελείας

καὶ τῆς δαπάνης· ὁ φόβος πρὸ πάντων μὴ παρα-
συρθῆ εἰς συναναστροφὰς νέων κακοήθων· μεγαλύ-
νουςι τὸν πρῶτον κίνδυνον, μὴ χωρίζοντες ἀπὸ τῆς
χρήσεως τοῦ ἵππου τὴν ιδέαν τῆς πολυτελείας καὶ
τῶν ἐξόδων μὴ οὔσαν παντάπασιν ἀπ' αὐτῆς ἀχώρι-
στον· ὁ δεύτερος φόβος εἶναι δυστυχῶς μᾶλλον δι-
καιολογημένος· ἀλλὰ καὶ οὗτος εὐκόλως δύναται νὰ
ἐκλείψῃ. Εἶναι ἀληθέστατον ὅτι ὁ ἵππος κατέστη τὸ
προνόμιον οὐχὶ τοσοῦτῃ ἐντίμων διασκεδάσεων, καὶ
ἐν εἶδος συμπληρώματος τῆς ἀμαθείας. Ἀλλὰ θέλων
τις ἐκ τούτου νὰ κατηγορήσῃ τοὺς ἵππους εἶναι τὸ
αὐτὸ ὡς νὰ ἐκλάβῃ τὰ ἐποτελέσματα ἀντὶ τῆς αἰ-
τίας. Ἐὰν ὁ νέος ἵππεύων συχνάζῃ μόνον τοὺς δημο-
σίου περιπάτους· ἐὰν ἐπιστρέφῃ μετὰ εἴκοσι βήματα
ἵνα διατρέξῃ τὸν αὐτὸν δρόμον· ἐὰν χοροπατῆ χω-
ρὶς νὰ προχωρῆ ἵνα ἐπιδείξῃ τὰς χάριτάς του περί-
δχμάτας τινος κυριῶν συμπορευομένων, μὴ ἀποδί-
δωμεν εἰς τὸν ἵππον τούτην τὴν κακὴν αἰσθησὶν τοῦ
καλοῦ, ταύτην τὴν γελοίαν ἐπίδειξιν. Οἱ ἵπποι δὲν
κάμνουσι τοὺς μωροὺς καὶ αὐταρέσκους, ἀλλ' οἱ μω-
ροὶ καὶ αὐτάρεσκοι μᾶλλον ἐκθέτουσι τοὺς ἵππους.

— Ἐλκυσσον λοιπὸν τὸν μαθητὴν σου μετὰ τὰ θέλη-
τρα τῶν ὠραιοτέρων περιπάτων, καὶ πρὸ πάντων
μετὰ τὴν δίωξιν εὐαρέστου τινὸς σκοποῦ, ἵνα φεύγῃ τὸ
λυπηρὸν ἐκεῖνο θέαμα τῆς ἀνθρωπίνης μωρίας. Ἐς ἀ-
γαπᾶ τὰ ὀχήματα καὶ τοὺς ἵππους οὐχὶ ὡς ὁ Νέρων
εἰς τὸ ἵπποδρόμιον τῆς Ρώμης, ἀλλ' ὡς σεμνὸς καὶ
νοήμων ἄνθρωπος. Ἐς λαμβάνῃ μᾶλλον ὡς ὑπόδειγμα
τὸν χωρικὸν νέον καλπαζόντα ἄνευ χαλινῶν καὶ ἄ-
νευ ἐριπίου· ἀδιάφορον ἐὰν δὲν ᾔνοι κομψὸς ἵππεύς,
μένων ἀκλόνητος καὶ ἀκούραστος ἐπὶ τοῦ ἵππου του.
ἀδιάφορον ἐὰν δὲν ἤξεύρῃ νὰ κρατῆ κομψῶς τὴν μά-
στιγά του, συνειθίζων ἐν περιπτώσει ἀνάγκης καὶ ἐν
ἡμέρᾳ κινδύνου νὰ μὴ ἐνοχλῆται ὑπὸ τοῦ ζήφους του.

Ἦτον εὐχῆς ἔργον, κατὰ τὴν ἀρθρὴν παρατήρησιν
τοῦ Ρουσσώ, (ἀλλὰ πῶς νὰ τολμήσωμεν νὰ τὸ εἴπω-
μεν μετὰ τοσαύτας χλευαστικὰς ἀντιρρήσεις;) ἐὰν,
ὠφελούμενοι ἀπὸ τὸ εἶς τοὺς παῖδας παρατηρούμε-
νον ἐνστικτον καὶ ἀπὸ τὴν εὐφυῆ αὐτῶν δραστηριό-
τητα, παρεδίδωμεν αὐτοῖς, ἐν εἶδει διασκεδάσεως,
τὰ στοιχεῖα μηχανικῆς τινος τέχνης, ἢν τινὲς ἐξ αὐ-
τῶν δύνανται μετὰ ταῦτα κατ' ἀρέσκειαν ν' ἀναπτύ-
ξωσιν. Ἡ ζωγράφου καὶ εἰλικρινῆς ἔδωκ' ἦν δοκιμάζουσι
κατασκευάζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες αὐτοὶ παίγνιον
τι, εἶναι οὐχὶ εὐκαταφρόνητος εἰδοποίησις τῆς φύ-
σεως ἢν πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν καὶ νὰ παρακολουθώ-
μεν. Ἡ τέχνη τοῦ ξυλουργοῦ, τοῦ τορνευτοῦ, τοῦ
χαλκογράφου, καὶ πολλαὶ ἄλλαι γυμνάζουσι ἐπι-
φελῶς τὰς νεκρὰς αὐτῶν χεῖρας, προδιαθέτουσαι ἐν
αὐτοῖς τὰ εὐγενῆ ἐκεῖνα αἰσθήματα, ἅτινα πρέπει
νὰ δεικνύωσι πρὸς ὅσους ἐκ τῶν ὁμοίων τῶν ζῶσιν
ἀπὸ τοῦ ἔργου τῶν χειρῶν τῶν. Μικρὰ τυπογραφία

ἤθελεν εἶσθαι ἐπίσης μεταξύ τῶν παίγνιων τοῦ παι-
δὸς κατάλληλος διασκέδασις, δίδουσα αὐτῷ, μετὰ
τινος γνώσεως τῆς εὐγενεστέρης τῶν μηχανικῶν ἐρ-
γασίῶν, ἐπιφελῆς προαίσθημα τῆς δυνάμεως καὶ
τῆς ἀξιοπροεπείας τοῦ λόγου.

— 000 —

Συμπληρώσαντες, καθ' ὅσον αἱ ἀσθενεῖς ἡμῶν δυ-
νάμεις μᾶς ἐσυγχώρησαν, τὰς βραχείας ταύτας περὶ
ἀνατροφῆς σκέψεις ἐν αἷς οὐδεμίᾳ οὐσιώδους λεπτο-
μέρεια παρελείφθη, ἔχομεν πλήρη πεποιθήσιν ὅτι,
ἐὰν, μετὰ τὴν βαθεῖαν τοῦ μεσαιῶνος νύκτα, ὅτε αἱ
πρῶται μειδιῶσαι ἀκτίνες τοῦ λυκαυγοῦς ἀνήγγει-
λον τὴν ἀναγέννησιν τῶν φώτων εἰς τὰ ἔθνη τῆς δύ-
σεως, ἢ Ἑλλάδος, πρὸς ἐξάλειψιν βέβαια τῶν ἀρχαίων
τῆς ἀμαρτημάτων, ἐδεσμεύθη μὲ βαρείας ἀλύ-
σεις, ἐπομένως ἐκεῖνα μὴ ἔχοντα τὸν φυσικὸν
αὐτῶν ἀνταγωνιστὴν ἔλαβον τὴν ὑπεροχὴν, ἢ ὡς
ἐκ θαύματος ἀπολύτρωσις αὐτῆς δεικνύει ὅτι ὁ Ὑ-
ψιστος κήδεσται εἰσέτι τῆς Ἑλλάδος. Ποῖον ἄρα κα-
θῆκον εἰς ἡμᾶς ἐπιβάλλεται σήμερον; Νὰ τεθῶμεν
ἐξ ἅπαντος εἰς ἄμιλλαν. Ἡ πρόοδος καὶ τὰ
φῶτα ἔπεσον ἄρα γε παρ' ἐκείνοις στιγμιαίως ἐξ οὐ-
ρανοῦ; Οὐχί, οὐχί. Αὕτη εἶναι ἔργον τῆς φρονήσεως
τῆς μετριοφροσύνης, τῆς ὁμοιοῦς (α), τῆς εὐνομίας,
τῆς δραστηρίας συνδρομῆς καὶ ἀμίλλης πρὸς τὸ κα-
λὸν, καὶ κυρίως τῆς ἰσχυρᾶς ἐπιρροῆς τῶν κατὰ καιρὸν
ἀναφανομένων ἐξόχων καὶ μεγαλοφυῶν ἀνδρῶν, οὓς
ἐκεῖνα ὡς ἀγγέλους σωτῆρας ἐτίμησαν καὶ ἐδόξασαν.
Νὰ τεθῶμεν εἰς ἄμιλλαν ἀχώριστοι ἀπὸ τῆς ἠθι-
κῆς καὶ ἐλευθερίας, τῶν δύο μητέρων τῶν καλῶν
αἰτίνας, ἐν βραχεῖ χρόνῳ διαστήματι καὶ μὲ ὀλί-
γιστα μέσα ἀναλόγως τῶν ἰδικῶν μας διὰ τῶν ἐμ-
πνεύσεων τῆς μεγαλοφυΐας, τοσαῦτα θαυμάσια πα-
ρήγαγον ἀποτελέσματα εἰς τὸν ἐνδοξον τῆς Ἑλλάδος
αἰῶνα, καὶ ἔτι περισσώτερα ἤθελον παραγάγει, ἐὰν
πρωτῶς δὲν ὑπέκυπτον εἰς τὴν καταστρεπτικὴν ἐπ-
ενέργειαν τῆς διαφθορᾶς καὶ τῆς τυραννίας· ἀτε-
νίζοντες εἰς τὸ ἀπαράμιλλον κάλλος τῆς προγονικῆς
ἡμῶν ἀρετῆς, μὴ ἀνεχώμεθα πλέον τὸν ἀγέρωχον
Ἄγγλον, τὸν πεφωτισμένον Γάλλον, τὸν βαθύνουν
Γερμανὸν μεγαλαυχούντας ἐπὶ τῆ ἰσχύϊ αὐτῶν, καὶ
ἐπὶ τῆ πολιτικῆ τῶν συνέσει, ἢν ἀενάως ἀπὸ τῶν ἀ-
μιμήτων συγγραφέων τῆς Ἑλλάδος ἀρύονται. Ἐρα-

(α) Ἐν τῇ (Κορίνθῳ) γὰρ Εὐνομία ναίει, κασίγνηταί τε,
βάθρον

πολίτων ἀσφαλῆς,

Δίκαι καὶ ὁμότροπος Εἰρήνη, ταμίαι

ἀνδράσι πλούτου,

Χρῦσαι παῖδες εὐδούλου Θέμιτος.

(Πίνδ. Ὀλυμπ. γ'. στιχ. 6.)

Φιλόφρον Ἀσυχία Δίκαι,

ὡ μεγαστόπολι θυγατερ.

(Πύθ. 4. 1.)

νιζόμενοι μὲν ὅ,τι ὑπάρχει παρ' αὐτοῖς καλόν, ἀλλὰ, καθὼς Ἕλληνες, ἀποφεύγοντες, ὅσον γίνεται τὰς παρεκτροπὰς των. Ἀπὸ τῶν κλεινῶν τῆς Ἑλλάδος Βουλῶν ἄς ἀντηγήσῃ πέραν τοῦ Ὀλύμπου καὶ τῶν Ἀκροκεραυνίων ἢ φωνῇ τοῦ ἀκραίφνου πατριωτισμοῦ καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἀμιγῆς παντὸς χαμερποῦς κομματισμοῦ καὶ ἀτομικῶν συμφερόντων. Ἄς ἀτενίζωσιν ὁμοθυμαδὸν ἐν πίστει καὶ ὑπομονῇ εἰς τὸ εἶδωλον τῶν γλυκυτέρων καὶ νομιμοτέρων ἐφέσεων πάσης Ἑλληνικῆς ψυχῆς, τὴν Ἀγίαν Σοφίαν ἄς μὴ ἀναρβιπίζωσι θεοστουγεῖς φλόγας, θυούσας πολύτιμον αἶμα εἰς τὸν βοῶν τῆς σπουδαρχίας καὶ τῆς ἐριδος, ἄς ρυθμίζωσιν, ἐν τῇ συνέσει αὐτῶν ὡς πατέρες τοῦ ἔθνους τὴν ἠθικὴν καὶ νοερὰν μόρφωσιν τοῦ ἔθνους τούτου καὶ ἄς προετοιμάζωσιν αὐτὸ ἀπέναντι τοῦ μεγάλου σταδίου ὅπερ ἀνοιχθήσεται αὐτῷ παρὰ τῆς Προνοίας.

Ἐάν ἄρα τινὲς τῶν γονέων ἐννοήσωσι κάλλιον τὴν σπουδαιότητα τοῦ μέρους των ἐν τῇ ἀνατροφῇ, ἀναγνώσαντες τὰς σκέψεις ταύτας οὐχὶ ἐν παρέργῳ καὶ πρὸς διασκεδάσειν, ἀλλὰ μετὰ προσοχῆς σπουδάσαντες τὰ καθ' ἕκαστα ἐν τῷ συνόλω ἵνα ἐφαρμόσωσιν αὐτάς, καθὼς σκέψεις οὐχὶ τῶν ἐλαχίστων ἡμῶν, ἀλλὰ τῶν ἐξοχωτέρων καὶ ἐμβριθεστέρων ἀρχαίων τε καὶ νεωτέρων ἀνδρῶν τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Πινδάρου, τοῦ Πλουτάρχου, τοῦ Ῥολλίνου, τοῦ Ῥακίνα, τοῦ Ρουσῶ, τοῦ Σατωβρίαν, τοῦ Καποδιστρίου. Ἐάν οἱ Διευθυνταὶ τῆς δημοσίας ἀνατροφῆς ἐκτιμῆσωσιν ὅσον πρέπει τὴν ὑψηλὴν των ἀποστολήν, ἀφ' ἧς ἡ τύχη τοῦ ἔθνους των καὶ ἡ τῶν ἐπερχομένων γενεῶν ἐξαρτᾶται, εἰσαγάγωσι δὲ καὶ τινὰς ἀναγκασίας μεταρρυθμίσεις· ἐάν ἐκ τῆς ἐλλόγου συνδρομῆς ἀμφοτέρων ἐξέλθωσι τινὲς ἀγαθοὶ καὶ τινὲς πεφωτισμένοι πολῖται, τὸ πονημάτιον τοῦτο δὲν ἐγράφη πάντῃ ἀνωφελῶς χάριν τῆς νεολαίας, ἧς ἡ ἐπ' ἀγαθῷ πρόοδος ἐπησχόλησε πάντας τοῦ στοχασμοῦ καὶ πάσας τὰς στιγμὰς τῆς ζωῆς μας.

Ἐν Ὀδησσῷ.

Ο ΣΟΥΛΤΑΝΟΣ ΤΟΥ ΤΑΓΓΟΥΙΚ

καὶ ἡ μήτηρ

ΑΛΗ ΤΟΥ ΕΠΑΪΤΟΥ.

(Ἐκ τῶν τοῦ P. J. Stahl [Hetzl].)

Α'.

Ὁ Σουλτάνος τοῦ Ταγγουίκ ἠδύνατο νὰ λογισθῇ ὡς καλὸς ἡγεμῶν. Ἀπόλυτος ὢν μονάρχης, εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐφ' ὅλων τῶν ὑπηκόων του· μόλις μετὰ μακρὰ διαστήματα χρόνου ἐρρά-

βδίζε δωδεκάδας τινὰς αὐτῶν· ἀπῆτει μάλιστα διὰ νὰ αἰτιολογήσῃ τὴν ὄργην ταύτην σοβαρόν-τινα λόγον· κακὴν χώνευσιν, κακὴν νύκτα, ἀσήμαντόν τι ἐμπόδιον ἐν τῷ βίῳ του.

Οἱ βαθύνοες ἄνδρες τοῦ κράτους τοῦ ἐσυμπέραναν ἐκ τούτου ὅτι, ἂν ἀνετρέφετο ὡς ὁ τυχών, δηλαδὴ μακρὰν τοῦ θρόνου καὶ τῶν κολάκων τῆς παντοδυναμίας του, δὲν θὰ ἦτο χειρότερος οὐδενὸς ἄλλου.

Εἶναι δὲ ἀληθὲς ὅτι ὁ μέγας αὐτὸς ἡγεμῶν εἶχεν ἐνίοτε φαντασίας τινὰς καλλοσύνης, καὶ ὅτι τοῦτο ἤρκει εἰς τὴν δόξαν του καὶ εἰς τὴν εὐτυχίαν τοῦ λαοῦ του.

Ὁ Σουλτάνος τοῦ Ταγγουίκ ἦτο διζεζάδελφος τῶν περιφήμων Σουλτάνων τῆς Χαλιμαῦ. Εἶχε δὲ κάτι ἐκ τῆς ἀφελείας αὐτῶν.

Ἐν συντόμῳ λοιπὸν λέγομεν ὅτι ὡς οἱ πρόγονοί του, ὅταν ἐβαρύνετο τὴν αὐλήν του, ἐνεδύετο ὅποιονδήποτε ἐνδυμα καὶ ἔτρεχεν ἀκολουθούμενος ὑπὸ τοῦ βεζύρου του (τὸν ὁποῖον δὲν εὐχαρίστουν πάντοτε οἱ περίπατοι αὐτοί), ἔτρεχεν ἄγνωστος (incognito) εἰς ἀναζήτησιν διασκεδάσεων εἰς τοὺς δρόμους τῆς πρωτεύουσῃς του.

Ἄν δὲ κατώρθωνε νὰ συλλάβῃ εἰς τὸν ἀέρα τὰ ἔπεα πτερόεντα δύο ἢ τριῶν κεχηναίων νὰ ξίψῃ λαθραῖον βλέμμα εἰς ἐν ἢ δύο ἐργαστήρια καὶ νὰ ἀναμιχθῇ ὀλίγον εἰς πράγματα τὰ ὅποια δὲν τὸν ἀπέβλεπον διόλου, τίποτε δὲν θὰ ἐδύνατο νὰ τὸν μεταπίσῃ ὅτι ἐγνώριζε κατὰ βάθος τὰ μυστήρια τῆς ἐπικρατείας του. Τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας, Σιδίβης ὁ Διευθυντῆς τῆς ἀστυνομίας του, ἔπρεπε νὰ προφυλάττηται. Ὁ Σουλτάνος, ὁ κύριός του, τὸν ἔφερε γρήγορα εἰς τὴν θέσιν του καὶ αὐτὸν καὶ τὰς ἐκθέσεις του. Οἱ εὐφύεστεροι μόνον καταφρονητικὸν μειδίαμα ἐλάμβανον παρ' αὐτοῦ. Εἶχε βεβαίως ἰδεῖ πολὺ περισσότερα καὶ καλλίτερα.

Β'.

Ἡμέραν τινὰ καθ' ἣν ὁ μέγας αὐτὸς μονάρχης ἐπεριπάτει εἰς ἐν ἐκ τῶν ὀλιγώτερον εὐνοουμένων τμημάτων τῆς πρωτεύουσῃς, εἶδεν ἕνα δυστυχῆ ἐπαίτην, ὅστις βραρυθεὶς νὰ ζητῇ χωρὶς ἐπιτυχίαν, εἶχε πέσει πλησίον εἰς ἕνα τοῖχον.

Τί ἐκαμνεν ἐκεῖ ὁ ταλαίπωρος δὲν εἶναι δύσκολον νὰ μαντεύσωμεν. Ἐπεκαλεῖτο μάρτυρα τὸν οὐρανὸν ὅτι ἡ καρδίκα τῶν πασάδων δυσκολώτερον τῶν πετρῶν μαλακύνεται καὶ παρρησίᾳ καταδείκνυεν ὅτι τὸ ἐπάγγελμα τοῦ ἐπαίτου δὲν ἀξίζει εἰς Ταγγουίκ ὅσον τὸ τοῦ Σουλτάνου.

Καὶ ὁμοῦς ὁ ἐπαίτης ἐκεῖνος δὲν ἦτο ἐχθρὸς τῆς κοινωνίας· ἀλλὰ ἡ πείνα καὶ τοὺς προτέρους ἀπελπίζει. Διώκει, ὡς λέγεται, τοὺς λύκους ἐκ τοῦ δά-